

Nr 32.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 april 1911 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående dels reglering genom lag af arbetstiden inom handels- samt restaurang-, kafé- och hotellrörelsen, dels ock om undersökning rörande restaurangpersonals m. fl. arbetstid och arbetslokaler m. m.

Lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehåft två inom Andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 232 af herr *J. Hasselquist* och nr 255 af herr *Carl Lindhagen*.

Herr *Hasselquist* har i sin motion hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående inom handels-, restaurang-, kafé- och hotellrörelsen i landet anställda biträdens och arbetares arbetstid samt därpå inkomma till Riksdagen med förslag till en sådan reglering genom lag af arbetstiden inom denna bransch, som för beredande af skydd mot sanitära och andra vådor, förorsakade af lång arbetstid och andra förhållanden, kan vara af behovet påkalladt.

I herr *Lindhagens* motion har hemställts, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta en undersökning

1:o) om restaurang- och kafépersonalens och i synnerhet kökspersonalens arbetstid och arbetslokaler samt

2:o) i hvilken omfattning arbetstiden på kvällarne må skäligen kunna begränsas för

- a) personalen å badinrättningar och
- b) personalen å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger,
samt därefter framlägga de lagförslag, hvartill dessa utredningar må föränleda.

Till stöd för sin hemställan har herr *Hasselquist* anført följande:

»I vårt land ha visserligen redan vid föregående tillfällen inför Riksdagen framförts krafven på offentliga åtgärder för en begränsning af arbetstiden för arbetare och biträden uti vissa yrken.

De senaste yrkandena af denna art framställdes dels af herr Värner Rydén m. fl. i motion vid 1908 års riksdag och dels af herrar E. C. Kropp och C. E. Svensson vid 1910 års riksdag, den förra framställningen åsyftande en allmän utredning af frågan om maximalarbetsdag för arbetare och biträden uti industriellt och därmed jämförligt yrke af flere slag, den senare inskränkande sig till begäran om utredning i samma syfte beträffande hälsofarliga yrken och industrier.

Men inom intet arbetsområde torde dock arbetstiden vara så långt utsträckt och oreglerad som inom restaurang-, kafé- och hotellrörelserna. Detta är så mycket mer värdt beaktande, som i intet annat yrke förekommer så mycket nattarbete af kvinnor, hvilket annars anses som väl ägnadt för reglerande omtanke från lagstiftningens sida.

År 1909 antog Riksdagen en lag, som stadgar en ledighet af minst elfva timmar pr dygn för kvinnor inom bergverks-, bruks- och fabriksrörelsen, handverk eller därmed förenad handtering eller annan industriell verksamhet med mer än tio arbetare, och i hvilken ledighet tiden mellan 10 på aftonen och 5 på morgonen skulle ingå. Det vill säga, att lagen betyder ett formligt förbud mot nattarbete af kvinnor inom hela industrien. Här är dock ett stort arbetsområde, där exploatering af i synnerhet kvinnlig arbetskraft förekommer i oerhördt stor utsträckning och med nästan obegränsadt nattarbete. Det torde vara ett af alla känt faktum, att å restauranger, kaféer och hotell det betydligt öfvervägande antalet biträden och arbetare utgöres af kvinnor.

Då Riksdagen 1909 antog den ifrågavarande lagen, skedde det i Första kammaren med den förseglade sedelns hjälp, i Andra kammaren med en väldig majoritet. I öfverensstämmelse med beslutet år 1909 och i konsekvens med den då intagna ståndpunkten bör Riksdagen ägna sin uppmärksamhet äfven åt det nu ifrågavarande nattarbetet för kvinnor. Vid förra årets riksdag antogs likaledes en lag, rörande butikstängningsfrågan,

och af hvilken man väntade sig en förkortning i vissa handelsbiträdens arbetstid. Det har dock af erfarenheten visats, att detta mål ej uppnåtts. Lagens enda verkan med afseende på biträdena torde ha blifvit, att en del af dem afskedats.

Nattarbetet inom de här berörda områdena torde också vara af ett mycket hälsoförstörande inflytande. Tyvärr äga vi, såvidt jag vet, i vårt land ingen statistik öfver sjukdoms- och dödsorsaker bland restaurang-, kafé- och hotell- samt affärsbetjäning. Men enligt en af tyska statens statistiska byrå upprättad statistik var dödligheten bland värdshus- och hotellbetjäning i Tyskland år 1892 större än inom något annat yrke. Förhållandet torde möjligen vara lika äfven hos oss, men vi sakna emellertid exakt kännedom därom.

Så mycket torde vi dock af erfarenhet veta, att arbetstiden i detta fall för biträden och tjänare är oerhördt lång. Då kaféer och restauranger hållas öppna till klockan 11—12 på natten och däröfver, så måste betjäningen fortsätta sitt arbete till samma tid och däröfver, hvarpå arbetet det oaktadt måste börja i god tid på morgonen igen. På hotellden måste betjäningen ofta vaka till fram på morgonen. Och hvad kaféerna angår, så öppnas somliga af dem mycket tidigt på morgonen. En arbetstid af minst 15 timmar pr dygn torde vara det vanliga i dessa rörelser, men det är lätt att räkna ut, att den också kan öfverskrida denna tid och gå upp till 17—18 timmar pr dygn, och detta för såväl kvinnor som män.

Påpekas bör också, att den totala bristen på skydd för den kvinnliga arbetskraften samt den sena arbetstiden, som ofta sträcker sig långt in på efternatten, medför för de unga kvinnorna stora sedliga faror. Huru många unga flickor ha icke under sin tjänstgöring på hotell, kaféer och restauranger lockats ut på sådana vägar, som slutligen fört dem till moralisk undergång och olyckor? För tusental af dem har en anställning af detta slag varit första steget ut på förfallets väg.

De svårigheter, som kunna yppa sig vid försök att råda bot mot de svåraste missförhållandena på detta område, böra icke få vara skäl för att icke göra något alls. Tvärtom bör frågan utredas och diskuteras. Men då hela detta område emellertid är synnerligen okänt och en lagstiftning sålunda torde, utan en föregående undersökning och utredning, kunna anses som svår och vansklig, föreslår jag, — — — —»

Motiveringen i herr *Lindhagens* motion är af följande lydelse:

»Den stora faran för folkhälsan, som det moderna ekonomiska lifvet

medför, har föranledt undersökningar af olika arbetaregrupperns lefnadsförhållanden och försök att äfven på lagstiftningens väg komma dem till hjälp.

Härunder inträffar det lätt, att en del mindre arbetsområden undgå uppmärksamhet och få sitta i efterhand.

Restaurang- och kafépersonalen är en sådan förbisedd yrkesgrupp. Särskildt i större städer läser arbetstiden vara oskäligt lång och arbetet äga rum under mycket osunda lokala förhållanden. Synnerligen illa skall mångestädes vara ställdt för kökspersonalen, hvilken ofta får hårda ut under en oskäligen arbetsdag ibland ända till sexton timmar i sträck i en outhärdlig värme och i en af ånga och os förpestad luft med ett till på köpet särdeles enerverande arbete, i all synnerhet för dem, som skola stå invid den vanligtvis rödglödgade spisen. En sådan personal måste bli utsliten i förtid. I Frankrike läser finnas en lag, som ålägger restauratörer och hotellvärdar att gifva sin personal minst en fridag i veckan och högst tio timmars arbetsdag.

Vid senaste riksdagen ifrågasattes äfven att genom lag bereda ökad kvällshvila för personalen vid badinrättningar samt vid rakstugor äfvensom herr- och damfrisérsalonger. Andra kammaren begärde en undersökning i ämnet, men frågan föll i Första kammaren. Då denna senare omständighet naturligtvis ej får utgöra anledning till att dessa arbetaregrupperns berättigade kraf glömmas bort, måste man ofta påminna om detsamma, till dess det vunnit gehör.»

Utskottets
yttrande.

Vidkommande till en början det i herr Hasselquists ifrågavarande motion gjorda yrkande på en reglering af arbetstiden för *personalen inom handelsrörelsen* vill utskottet hänvisa till lagen den 5 juni 1909 angående förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid. Ytterligare åtgärder för skyddande af den där afsedda personalen lära väl ej så snart efter tillkomsten af sagda lag böra vidtagas.

Hvad därefter angår frågan om åtgärder för en lagstadgad arbetstid för de inom *restaurang-, kafé- och hotellrörelsen anställda biträden och arbetare*, vill utskottet till en början framhålla, att det af de särskilda förhållanden, hvarunder denna personal arbetar, följer, att såväl arbetstidens fördelning å olika tider på året och på dygnet som äfven den arbetspresta-

tion, som under en och samma tidrymd skall utföras, måste blifva synnerligen olika. Arbetstiden och arbetsförhållandena här måste nämligen rättas efter allmänhetens olika kraf på att blifva betjänad i olika fall, å olika orter och under olika omständigheter. Hvad särskildt angår kypare och uppasserskor samt i stor utsträckning äfven den öfriga personalen å restauranger och kaféer, är för dem arbetstiden merendels koncentrerad kring vissa tider på dygnet, då allmänheten där intager måltider eller annan förtäring. Öfriga tider är arbetet afsevärdt mindre. Beträffande särskildt de större restaurangerna och kaféerna, där större personal måste användas, möter det inga svårigheter att med anpassande härefter af dess tjänstgöringstid turvis bereda densamma viss ledighet dagligen, eller, där detta ej kan ske, vissa dagar. Sålunda är på Stockholms större restauranger och kaféer i allmänhet genomförd en viss bestämd indelning till tjänstgöring för hvarje dag, i många fall olika olika dagar. Vissa hvilodagar äro äfven turvis tillförsäkrade personalen. I fråga om de större hotellen för resande äro förhållandena ofta likartade. Att för öfrigt, såvidt de större restaurangerna och hotellen angår, arbetsförhållandena i vårt land ej äro sämre, än att den rådande aftalsfriheten på detta område fortfarande utan fara kan uppehållas, vitsordas af den omständigheten, att, enligt hvad utskottet inhämtat, arbetet inom denna yrkesgren ofta är starkare eftersökt än inom många andra yrkesgrenar.

Om sålunda beträffande större restauranger, kaféer och hotell de af motionärerna åsyftade vådor i fråga om den där anställda personalens hälsa väl visat sig kunna förekommas utan sådana lagstiftningsåtgärder som de nu påyrkade, skulle å andra sidan i fråga om de mindre restaurangerna, kaféerna och hotellen, där personalen är fåtaligare och där anställnings- och arbetsvillkoren närma sig tjänstehjonens i den privata familjen, dylika lagstiftningsåtgärder ingripa afsevärdt hårdare i den enskilda rörelsefriheten. Ett sådant ingrepp, hvartill, utskottet veterligen, förhållandena i vårt land icke gifvit anledning, skulle troligen icke heller kunna hälsas med större tillfredsställelse af den arbetspersonal, som däraf skulle träffas, då ju, i mån af arbetets fördelning på flera händer, arbetarnas inkomst af sitt arbete måste minskas.

Slutligen vill utskottet framhålla, att, då det icke lär låta sig göra att vinna det af motionärerna sökta målet genom bestämmande, här såsom i fråga om handelsbutiker, af liknande stängningstider som för dem gälla, det synes synnerligen svårt att finna lämpliga och effektiva former för öfvervakningen af efterlefnaden af den begärda lagstiftningen för en per-

sonal, som dels ofta, såsom fallet är beträffande hotellpersonalen, har sin bostad inom hotellet, dels ofta måste vara tillstädes i eller i omedelbar närhet af arbetslokalen — inom hvilken den merendels intager sina måltider — utan att där utföra eller kunna utföra något arbete.

Hvad särskildt angår yrkandet på åtgärder för undersökning af restaurang- och kafépersonalens arbetslokaler, vill utskottet erinra, att i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl särskilda föreskrifter meddelats, att de rum, som nyttjas för utskänkningsrörelse, skola vara ljusa och luftiga, hafva en i förhållande till rörelsens omfattning tillräcklig storlek samt hållas i ordentligt skick. Innan utskänkningsrörelse får börjas, skall, för hvarje gång tillstånd därtill lämnas, på tillståndshafvarens bekostnad besiktning i den ordning nämnda förordningar föreskrifva ske af den lägenhet, där rörelsen skall bedrivas, därvid skall tillses, att de meddelade föreskrifterna angående lägenhetens beskaffenhet äro iakttagna. Det synes alltså, som om den berörda personalen merendels vore i nämnda afseende bättre ställd än hvad som ofta är händelsen inom andra yrkesgrenar.

Beträffande det i herr Lindhagens motion gjorda yrkandet om utredning, i hvilken omfattning arbetstiden på kvällarna må skäligen kunna begränsas för *personalen å badinrättningar, rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger*, får utskottet hänvisa till sitt vid nästlidet års riksdag afgifna yttrande i anledning af en då af samma motionär väckt motion, däri yrkades, att Riksdagen ville *antingen* för sin del antaga en lag om att hvad i lagen den 5 juni 1909 stadgas om förbud mot handels idkande på söckendag utöfver viss tid skall ock gälla för öppenställande af badinrättning och rakstuga samt herr- och damfrisérsalong *eller ock* i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning och lagförslag i ämnet. Därvid anförde utskottet bland annat följande:

»Hvad angår de af motionärerna afsedda badinrättningarna synes det vara motionärernas mening, att dessa borde kunna hållas öppna för allmänheten till klockan 9 eftermiddagen, d. v. s. i hvarje fall en timme senare än den allmänna stängningstid för handelsbutiker, lagen stadgar. Med afseende härå torde först böra erinras, att det endast lär vara i de större städerna i vårt land, som behof visat sig förefinnas af badanstalternas öppenställande senare än till klockan 9 eftermiddagen och där alltså motionärernas förslag skulle komma den personal, de åsyfta, direkt till godo. Beträffande dessa städer blir emellertid just badtiden mellan kloc-

kan 9 och 10 eftermiddagen ofta i synnerligen stor utsträckning af allmänheten anlitas. Hvad de större badanstalterna i Stockholm angår är, enligt hvad som för utskottet ådagalagts, badtiden 9—10 eftermiddagen näst tiden 7—9 eftermiddagen den mest anlitate under dagen. Detta förhållande synes utskottet hänvisa på, att behof verkligen föreligger af tillgång till bad efter klockan 9 eftermiddagen. En närmare undersökning i detta hänseende skulle nämligen helt visst visa, att den allmänhet, som begagnar ifrågavarande badtid, i ej ringa utsträckning är den, som af sina sysslor hindras att å annan tid betjäna sig af bad. Ett afvägande alltså i detta fall af allmänhetens berättigade intresse mot den å badinrättningarna anställda personalens synes utskottet icke kunna annat än utfalla till allmänhetens förmån. Detta så mycket mer, som, såvidt utskottet kan förstå, svårighet ej bör möta att genom lämpliga anordningar bereda badpersonalen ledighet under vissa af de tider på dagen, då badfrekvensen är synnerligen liten eller ingen, och sålunda förskaffa den fullgod ersättning för den längre arbetstiden på aftonen — en utväg, som tydligen i väsentligen mindre mån föreligger med afseende å den personal, för hvilken lagen angående förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid är afsedd.

Hvad angår den å rakstugor och herrfrisérsalonger arbetande personalen hafva motionärerna själfva framhållit, att för dem den ifrågasatta lagstiftningen för närvarande ej är behöfelig. Att den skulle vara erforderlig för damfrisérsalonger har ej heller ådagalagts. Då alltså med lagstiftning i dessa delar synes kunna för närvarande anstå, och då ett inordnande under lagen af yrkesgrupper, för hvilka den icke afsetts och ej heller är behöfelig, tydligen skulle leda till anspråk i sådant afseende från jämväl andra grupper, har utskottet icke heller i denna del ansett sig kunna tillstyrka motionärernas förslag.»

Hvad 1910 års lagutskott sålunda anförde synes äga motsvarande tillämpning äfven i fråga om de i herr Lindhagens ifrågavarande motion framställda yrkanden beträffande den nu afsedda personalen.

På grund af hvad utskottet sålunda anför, får utskottet hemställa,

- 1:o) att herr Hasselquists ifrågavarande motion äfven som det i herr Lindhagens förevarande motion under 1) framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) att det i herr Lindhagens omförmälda motion under 2) framställda yrkande icke heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 april 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Reservationer.

Beträffande utskottets hemställan under 1).

Herrar *Widén, Lindhagen, Ersson* och *Forsberg* hafva anfört följande:

»Inom ingen yrkesgren af större betydhet torde arbetstiden vara så ojämn och så oreglerad som inom hotell-, restaurang- och kafé-*rörelsen*. För en del af den i dylik rörelse anställda personalen torde visserligen vederbörande arbetsgifvare sökt, såsom utskottet framhåller, i någon mån sörja för en nödtorftig hvila från arbetet. Men för de allra flesta af den personal, hvarom här är fråga, torde arbetstiden uppgå till en för deras lif och hälsa i hög grad farlig omfattning. Härtill kommer, att arbetet är i synnerligen stor grad nattarbete, och att kvinnor i stort antal och äfven ett ej ringa antal minderåriga äro i detta slags rörelse anställda.

Det synes därför vara en viktig uppgift för den sociala lagstiftningen att beakta dessa företeelser och, i den mån det kan ske, införa ordnade och för den till antal betydande arbetspersonal, inbegripet kökspersonalen, som här i fråga, drägliga förhållanden. I all synnerhet synes det af vikt att med afseende på de minderåriga, d. v. s. personer under 18 år, undersöka, i hvad mån särskilda bestämmelser äro behöfliga utöfver de mycket allmänna, som gifvas i gällande näringslagstiftning eller innehållas i den s. k. yrkesfarekommitténs förslag.

Att svårigheter skola möta för en lagstiftning på här ifrågavarande område är påtagligt. Men erfarenheterna från utlandet visa, att dessa äro

långt ifrån oöfvervinneliga. I sådant hänseende må erinras, att *Tyskland* på detta område äger en lagstiftning, som synes värd all uppmärksamhet. Här meddelas därför en redogörelse för denna lagstiftning:

Den tyska lagstiftningen rörande arbetarskydd inom hotell- och restaurangrörelsen innehålles i en af förbundsrådet den 23 jan. 1902 utfärdad förordning samt i barnskyddslagen den 30 mars 1903.

Den förra af dessa författningar, hvilken utfärdats med stöd af i yrkeslagen (§ 120 e) gifvet bemyndigande, gäller endast den så kallade »högre» personalen, det vill säga öfverkypare, kypare, uppasserskor, kockar och deras lärlingar äfvensom den i kallskänken och den med matvarornas och maträtternas beredande sysselsatta personalen. Undantagna från lagens giltighetsområde äro sålunda bland andra kökets hjälppersonal, städerskor, tvätterskor, diskerskor o. s. v. Enligt förordningen föreskrifves för den »högre» personalen *öfver* 16 år följande minsta mått af hvilotid:

1. sju oafbrutna ledighetsperioder af åtta timmar hvardera under hvarje vecka;

2. i stället för dylik ledighet en oafbruten hvila af 24 timmar hvar tredje vecka eller, i orter med mer än 20,000 invånare, hvarannan vecka;

3. under de veckor, då en ledighet af 24 timmar icke behöfver beviljas, skall, utom den i 1 stycket angifna hvila, minst en gång i veckan beredas en ytterligare oafbruten ledighet om minst sex timmar, hvilka skola infalla mellan kl. 8 f. m. och kl. 10 e. m.

Å bad- och kurorter får den dagliga åttatimmarshvilan efter ortsmyndigheternas beslut under sammanlagdt högst tre månader förkortas till sju timmar, hvarvid likväl pauser under den dagliga arbetstiden måste beredas å tillsammans minst två timmar. Tiden mellan tvenne hviloperioder skall, inberäknadt pauser, omfatta högst sexton timmar, eller å bad- och kurorter, under ofvan angifna förutsättningar, högst sjutton timmar. Dessa maximalarbetstider kunna emellertid sextio gånger om året förlängas, hvarvid endast skall iakttagas bibehållandet af de under punkt 1 här ofvan omförmälda hvilotider.

Den »högre» personalen *under* 16 år tillförsäkras genom samma förbunds-rådsförordning en daglig oafbruten hvilotid af nio timmar, hvarjämte hithörande personer icke få sysselsättas mellan kl. 10 e. m. och 6 f. m.

Enligt barnskyddslagen åtnjuta de i hotell- och restaurangrörelse sysselsatta barnen särskildt skydd, i det att minimiåldern för barnen* inom ifrågavarande näringsgren fastställts till tolf år. Användande till dylikt arbete af skolpliktiga flickor är helt och hållet förbjudet, ett förbud, som dessutom gäller tiden mellan kl. 10 e. m. och 6 f. m. för flickor under 16 år (se ofvan) samt under samma tid för flickor mellan 16 och 18 år, hvilka icke äro medlemmar af arbetsgifvarens familj. För alla barn, hvilka äro medlemmar af arbetsgifvarens familj, gäller förbud mot arbete mellan kl. 8 e. m. och kl. 8 f. m. samt före förmiddagsundervisningen i skolan, hvarjämte dessa barn äga rätt till en minst två timmar

* Barn är enligt denna lag den, som icke fyllt tretton år, eller, ehuru fyllda tretton år, fortfarande är skolpliktig.

varande middagsrast och arbetet på eftermiddagen icke får börja förrän en timme efter slutad skolundervisning.

Af bestämmelserna i ofvanberörda förordning af år 1902 torde slutligen böra ytterligare anföras, att arbetsgifvaren enligt dem är ålagd att föra en förteckning öfver de hos honom anställda personer, å hvilka förordningen äger tillämpning, samt att i denna förteckning personalens hvilotider skola antecknas. Ifrågavarande förteckningar få granskas af vederbörande myndigheter.

Det synes för närvarande vara ett allmänt önskemål hos de af nu berörda lagar — särskildt 1902 års förordning — omfattade arbetskretsar att få till stånd en reform af författningen, hvarvid särskildt påpekas behovet af att gifva den ett större giltighetsområde, nödvändigheten af att göra den till synes synnerligen bristfälliga kontrollen effektiv och önskvärdheten af ett utsträckande af hvilotidens längd och frekvens.

Anm. Den genom förbundsrådsförordningen genomförda lagstiftningen hade föregåtts af en utaf den arbetsstatistiska kommissionen verkställd undersökning rörande arbetstids- och löneförhållanden bland kypare och uppapperskor. (Se »Erhebung über die Arbeits- und Gehaltsverhältnisse der Kellner und Kellnerinnen. Veranstalet im Jahre 1893». Två delar, Berlin 1894—95. Drucksachen der Kommission für Arbeiterstatistik. Erhebungen Nr 6 och Nr 9).

Utom i Tyskland finnes lagstiftning speciellt för detta område i *Österrike* i en lag af den 15 januari 1895, som för öfrigt reglerar söndagsarbetet, men därjämte meddelar särskilda bestämmelser angående viss ledighet under veckodagarna för personalen i hotell- och restaurangrörelsen. — I *Schweiz* finnes för personalen i hithörande yrkesgrenar särskild lagstiftning, t. ex. i kantonen Baselstadt (lag den 19 dec. 1887 med ändring den 14 jan. 1909 och i Thurgau (lag den 12 mars 1906). — Beträffande *öfriga europeiska länder* har tillfälle icke varit att göra en närmare undersökning. Någon speciallagstiftning särskildt på detta område torde ej finnas, men i den allmänna skyddslagstiftningen, särskildt den som gäller för kvinnor och minderåriga, förefinnas antagligen äfven för nu ifrågavarande personal gällande bestämmelser.

Det första, som kräfves, är emellertid en noggrann undersökning af förhållandena med afseende på arbetstider och arbetsförhållanden inom detta område. Endast härigenom erhålles den insikt i förhållandena på detta viktiga område af samhällslifvet, som är af nöden för att bedöma, om och hvad ur samhällets synpunkt bör här åtgöras, äfvensom en faktisk grundval för de lagstiftningsåtgärder, som kunna vara behöfliga till undanröjande af förefintliga missförhållanden.

På grund häraf har jag ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl.

Maj:t ville verkställa en undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang- och kaféörelse arbetstid och arbetsförhållanden samt, därest undersökningen därtill föranleder, framlägga förslag till lagbestämmelser för undanröjande af de missförhållanden, som förefinnas.»

Beträffande utskottets hemställan under 2).

Herrar *Widén, Lindhagen, Ersson, Berggren, Forsberg* och *Petrén* hafva ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om undersökning, huruvida och i hvilken omfattning arbetstiden på kvällarna må kunna genom lagstiftning begränsas

a) för å badinrättningar anställd personal;

b) för personalen å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger,

samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning må föranleda.

Till stöd härför har åberopats motiveringen i den reservation, som fanns fogad vid 1910 års lagutskotts i ämnet afgifna utlåtande. Denna motivering hade följande lydelse:

»Det synes ovedersägligt, att de kategorier af yrkesidkare, som i förevarande motion afses, äro ej mindre än de, som afses i lagen den 5 juni 1909» (angående förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid), »i behof af en begränsning af arbetstiden på kvällarna. I fråga särskildt om badinrättningarnas personal är detta så mycket uppenbarare, som denna personal till största delen utgöres af kvinnor, af hvilka ett stort antal lära vara gifta och ha sitt hem att sköta. Att för denna personal en begränsning af arbetstiden kunde vara behöflig, förnekas ej heller af utskottet.

En undersökning, huruvida badinrättningarna kunde, till beredande af större kvällshvila åt personalen, stängas tidigare än nu sker, synes därför af behovet påkallad. Vid denna undersökning bör naturligen noggrann uppmärksamhet fästas vid den af utskottet berörda frågan, huruvida och

i hvilken omfattning den nuvarande sena baddiden må vara nödvändig för att icke utestänga vissa klasser af medborgare från möjligheten att erhålla bad; att, såsom utskottet gör, utan vidare undersökning, antaga som visst, att en sådan utestängning skulle blifva en följd af baddidens begränsning, synes icke vara riktigt; uppgifter föreligga, som tyda på, att så ej skulle vara fallet. Skulle sistberörda antagande visa sig vara riktigt, torde ej några mer eller mindre befogade bekvämlighetshänsyn böra ställa sig i vägen för ett i öfrigt berättigadt kraf.

Samtidigt med en dylik undersökning torde lämpligen jämväl böra åvägabringas utredning rörande behovet och möjligheten af en begränsning af arbetstiden på kvällarna för de öfriga i motionen berörda yrkesgrupperna. Hvad personalen å rakstugor och herrfrisérsalonger beträffar, är behovet i själfva verket erkänt genom den i motionen omförmälda öfverenskommelsen om en gemensam tidigare stängningstid, hvilken öfverenskommelse emellertid uppenbarligen icke gifver samma trygghet som en lagstiftning i ämnet. Och samma behof bör, synes det, förefinnas med afseende å personalen på andra dylika lokaler.»

Herrar *Bergendahl, Söderbergh, Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken och *Olsson* i Broberg hafva anhållit få antecknadt, att de ej deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
